

A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ NEMZETISÉGEK JOGAINAK VÉDELME T ELLÁTÓ BIZTOSHELYETTES

A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes

1/2018.

ELVI ÁLLÁSFOGLALÁSA

A nemzetiségi közösségek szerepéről a helyi és regionális gazdaságfejlesztésben, turizmusban a Szlovén Mintagazdaság példája alapján

I. Bevezetés

Magyarország Alaptörvénye és az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.) szerint a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes kiemelt feladata¹, hogy figyelemmel kísérje a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését, és ezzel összefüggésben szerzett tapasztalatairól rendszeresen tájékoztatást nyújtson, illetve felhívja a nyilvánosság és az érintett intézmények figyelmét a nemzetiségeket érintő jogsértések veszélyére. Az alapvető jogok biztosának helyettese ezen feladatai ellátása érdekében elvi állásfoglalást adhat ki.² Az állásfoglalások célja, hogy felhívja a jogalkotó és a nyilvánosság figyelmét a hazai nemzetiségi közösségek tagjainak egyéni és kollektív jogainak megőrzésével kapcsolatos teendők fontosságára, a nemzetiségi alapjogok vagy az egyenlő bánásmód elvének sérelmével fenyegető helyzetre és aggályos gyakorlatra, illetve felmutasson olyan jó gyakorlatokat, amelyek a nemzetiségi jogok minél sikeresebb érvényesítését szolgálják.

Jelen elvi állásfoglalás kiadásával az a célom, hogy a Szlovén Mintagazdaság³ programot, a nemzetiségi önszerveződés és együttműködés pozitív, modellértékűnek tekinthető példáját megismertessem a szélesebb nyilvánossággal.

¹ Magyarország Alaptörvénye 30. cikk (3) bekezdés, valamint Ajbt. 3. § (2) bekezdés.

² Az alapvető jogok biztosának 1/2012. (I. 2.) számú utasítása az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról 8. § (2) bekezdés a) pontja.

³ <http://www.kmetija.hu/hu/>

A Szlovén Mintagazdaság olyan, nemzetiségi összefogással létrehozott és működtetett projekt, amely nem csak az érintett nemzetiségi közösség építéséhez, identitásának erősítéséhez járul hozzá, de elősegíti a helyi lakosság megtartását, erőteljes hatást gyakorol arra, hogy az érintett táj visszanyerje eredeti jellegét, és a környezet megóvásával hozzájárul a jövő generációk örökségének fennmaradásához. A Mintagazdaság elősegíti a rendelkezésre álló természeti erőforrások hasznosítását, a helyi gazdálkodási formák eredeti funkcióinak továbbélését, megújulását, és a térségi, ún. szelíd turizmus⁴ fejlődését. Létrejötté és működése hozzájárul nem csak a magyarországi szlovén közösség tagjainak jólétéhez, de a térség fenntartható fejlődéséhez is.

II. A Szlovén Mintagazdaság létrejötté, bemutatása

1. Környezeti és kulturális adottságok

A felsőszölnöki Szlovén Mintagazdaság (a továbbiakban: Mintagazdaság) a varázslatos Rábavidék természeti és kulturális adottságaira építve jött létre úgy, hogy közben működésével tovább gazdagítja a táj és a környezet nyújtotta lehetőségeket és megerősíti a vidéken élő szlovén közösség összetartozását. A Szlovén Rábavidék területe 94 km², a vidéken a pannon és az alpesi éghajlat keveredik, növény-földrajzilag a vidék a Keleti Alpok stájer flóraidékéhez tartozik. A Rábavidék jellemzői az ún. mozaikos táj⁵, a szórványtelepülések, kiránduló utak, tanösvények és a helyi szlovén ajkú lakosság kulturális kincsei. Itt található az Őrségi Nemzeti Park, amely magába foglalja az Őrséget, a Vendvidéket⁶, a Rába folyó szabályozatlan völgyét, (a Belső-Őrséget,) és Szentgyörgyvölgy környékét. A nemzeti park összesen 44 település határát öleli fel, közel 44000 hektáron. A természeti értékek mellett a táj kiemelkedő néprajzi, kultúrtörténeti értékeket hordoz. A helyi szlovén lakosság elvitathatatlan érdeme, hogy a különleges adottságú környezetet maga is természeti kincsként őrzi.

Szlovének már a magyarok bejövetele előtt is éltek a Kárpát-medence nyugati részén, a Rába és a Dráva közötti vidékre pedig először a VI. sz. második felében érkeztek az avarokkal együtt.

⁴ A szelíd turizmus a helyi lakosság és a turizmusban résztvevők közötti kölcsönös megértést segíti elő úgy, hogy a vendégforgalom közben nem veszélyezteti a meglátogatott területek környezetét, kulturális sajátosságait és a lehetővé teszi a táj megkímélését.

⁵ Mozaikosnak nevezzük a változatos tájszerkezetet, amelyben különböző domborzati elemek és növényborítások váltakoznak. Az ilyen tájban mozaikszerűen találunk erdőt, gyepterületet, cserjés, ligetes területet, szárazabb dombokat, vizes élőhelyeket, valamint nyílt vízfelületet. Az ilyen változatos tájnak előnyös a mikroklímája és mivel sokféle élőhelyet biztosít, hozzájárul a biológiai sokféleség fennmaradásához. A mozaikos táj a gazdasági haszonvételek tekintetében is sokszínűséget biztosít (fa, gyümölcs, legeltetés, halászat, nád, kistáblás szántó, kertgazdálkodás). A hagyományos kistermelői mintázatok nagyobb valószínűséggel tartják fenn a mozaikos tájszerkezetet, mivel kisebb területeket vonnak gazdálkodásba és nem a tájat igazítják a gazdálkodáshoz, hanem a táji adottságoknak megfelelően sokféle haszonvételben gondolkodnak.

<http://www.okoport.hu/enciklopedia/mozaikos-taj/>

⁶ A Vendvidék többféle elnevezése ismert és használatos: Muravidék, Murántúl (Prekmurje). Ld. Bokor László: Gondolatok a Muravidék elnevezéséről és határaitól c. tanulmányát. In: Földrajzi Közlemények 2012.136.1.pp. 56-65.o. Hozzáférhető:

https://www.foldrajzitasag.hu/downloads/foldrajzi_kozlemenyek_2012_136_evf_1_pp_056.pdf

Amikor III. Béla király 1183-ban Szentgotthárdon megalapította a cisztercita apátságot, a szentgotthárdi apátság majorjaiból a már itt lakó, valamint a mai Murántúlról és szlovén Stájerországból idetelepített szlovének hozták létre a mai napig fennmaradt településeket (Felsőszölnök/Gornji Senik, Alsószölnök/Dolnji Senik, Szakonyfalu/Sakalovci, Rábatótfalu/Slovenska ves, Apátistvánfalva/Števanovci, Kétvölgy/Verica-Ritkarovci, Orfalu/Andovci). E falvak az első világháborút követően is Magyarországhoz tartoztak.⁷

A szlovén falvakban – periférikus földrajzi helyzetük és az 1980-as évek végéig tartó elzártságuk miatt – napjainkig fennmaradtak a hagyományos szlovén népi kultúra elemei. Ilyen például a tökmagolaj sajtolása és használata a táplálkozásban, a menyasszony „ajándékgyűjtése” a faluban a lakodalom előtt, a lakodalmi vendégdívó tisztje, a farsangi rönkhúzás és alakoskodás, a nagyszombati örömtüzek és durrogatás, a Lucázás és az újévi köszöntés.

A Mintagazdaságnak helyet adó Felsőszölnök Magyarország legnyugatibb települése a határ tövében, lakosságának több mint 90%-a szlovén nemzetiségű. A festői környezetben fekvő település mindvégig megőrizte hagyományos szlovén kultúráját és archaikus szlovén nyelvjárását. A községben található az Országos Szlovén Önkormányzat székhelye. A települést a róla elnevezett Szölnök-patak szeli ketté, amely a szomszédos szlovéniai Tdkovából ered. A környék kiválóan alkalmas pihenésre, erdei sétákra, az állat- és madárvilág megfigyelésére, és nem utolsósorban gombagyűjtésre. A jelzett túraútvonalak segítségével az arra látogatók bebarangolhatják a települést övező Jánoshegyet és Kakasdombot, és eljuthatnak egészen a Hármashatárkőig (384 m), amely mára az összetartozás jelképe lett, egyben több nemzetközi rendezvény helyszínéül is szolgál. Felsőszölnököt kiépített út köti össze a szlovéniai Martinjével. 1985-ben itt alakult meg a Felsőszölnöki Szlovén Néptáncsoport⁸, amely a Magyarországi Szlovének Szövetsége keretében működik. Repertoárjában vendvidéki, szlovéniai néptáncok szerepelnek, a táncosok hagyományőrző öltözetben lépnek fel. A csoport indulása óta felnövő két generáció együtt szerepel az első fellépőkkel, a muzsikát a helyi zenészek (jellemzően harmonikások) szolgáltatják. 1938-ban alapították, de az ötvenes években nőtte ki magát az egyházi kórusból a Pável Ágoston Vegyeskar⁹, amely 2005. december 18-án Pro Cultura Minoritatum Hungariae („A magyarországi kisebbségek kultúrájáért”) díjat kapott a hazai szlovén nemzetiség anyanyelvi, kulturális hagyományainak megtartása és továbbörökítése érdekében végzett kimagasló szakmai munkájáért. 2000-ben alakult meg a Vegyeskar hét tagjának részvételével a helyi népdalkör, amely repertoárjának legrégebbi népdalaiból a szlovéniai Muravidéki Múzeum¹⁰ CD-t és kazettát adott ki. Látható tehát, hogy a Mintagazdaságnak helyet adó település a hazai szlovén nemzetiség hagyományainak, kultúrájának, identitásának fennmaradása szempontjából kulcsfontosságú helyszín.

⁷ <http://www.orseg.info/info/tajegysegek/rabavidek.html>

⁸ <http://www.felsoszolnok.hu/?module=news&action=list&fname=CIVIL-SZERVEZETEK>

⁹ http://www.zveza.hu/hu/kulturalis_csoportok/a_mo_i_szlovenek_szovetsege_felsoszolnoki_pavel_agoston_vegyeskara/

¹⁰ <http://www.pomurski-muzej.si/>

2. A Mintagazdaság alapításának körülményei

A Magyarországi Szlovének Szövetsége¹¹ 2006 decemberében alapította meg a Szlovén Vidék Közhasznú Nonprofit Kft.-t (a továbbiakban: Szlovén Vidék Kft.) abból a célból, hogy a társaság közhasznú tevékenysége keretében hozzájáruljon a szlovén kisebbség által lakott Rába-vidék kulturális, turisztikai és gazdasági fejlesztéséhez, támogassa a térségben élő szlovén lakosság vállalkozásainak alapítását, valamint a már működő vállalkozások által megvalósítandó beruházásokat. Ennek érdekében a nonprofit Kft. közreműködik a szlovéniai, magyarországi és uniós pályázati források felkutatásában, pályázatok elkészítésében és kivitelezésében. A Szövetség szoros együttműködésben végzi tevékenységét az Országos Szlovén Önkormányzattal.

A Mintagazdaság ötletadója 2010-ben magister Dejan Zidan, a szlovén kormány agrárminisztere volt. A projekt kivitelezője és a beruházás tulajdonosa a Szlovén Vidék Közhasznú Nonprofit Kft., a projekt finanszírozói Szlovénia Agrár és Környezetvédelmi Minisztériuma, valamint a Szlovén Kormány Határon Túli Szlovének Hivatala volt. A felszözlőnői Mintagazdaság projekt megvalósítására 2013 folyamán került sor, célja a Natura 2000¹² és az Őrségi Nemzeti Park adta lehetőségek kihasználásával egy turisztikai és kulturális centrum létrehozása volt, elsősorban a helyi szlovén közösség számára.

A projekt költségvetése 835.000 Euro volt, amelynek folyósítására a kivitelezés négy éve alatt került sor. A Mintagazdaság 2016-ban Szlovénia részéről további támogatásban részesült egy hűtőkamra kiépítésének erejéig.

A Mintagazdaság egyik alapvető célja az volt, hogy a már régóta műveletlenül hagyott földeken újra elinduljon a termelés, ami nem csak a helyi gazdák aktivizálódását segítette elő, de azt is, hogy a táj visszanyerje eredeti mozaikos jellegét. Tekintettel arra, hogy a Mintagazdaságnak helyt adó Felsőszölnök fokozottan védett terület, a szigorú természetvédelmi szabályok miatt sokan felhagytak korábbi hagyományos termelői tevékenységükkel, és az elvándorlás is erőteljes volt. Mindezen folyamatok veszélyeztették a térséget meghatározó szlovén lakosság nyelvi és kulturális fennmaradását és közösségi kohézióját is.

Abból a felismerésből kiindulva, hogy a természeti adottságok kihasználása, a gazdák földhöz történő visszavezetése elősegíti a turizmus, egyben a térség fejlődését, a Szlovén Vidék Kft. már a Mintagazdaság projekt előtt foglalkozni kezdett azzal a kérdéssel, hogy miként lehetne a nemzeti közösségek által lakott településeket fejleszteni. 2007-2013 között zajlott az ún. „Magas fák gyöngyei program” lebonyolítása, amelynek keretében 2008-ban megkezdődött az együttműködés a helyi gyümölcsstermesztő gazdákkal. 2013-ban elkészült egy almafeldolgozó üzem (Almalak), amelyhez 15 helyi gazda csatlakozott. A megművelt gyümölcsösök eredményeként megjelent ismét a mozaikos, gondozott táj. Felmerült ugyanakkor, hogy a megművelt földek melléktermékeként megjelent bálázott szénának mi legyen a sorsa, ebből adódóan született meg az állattenyésztés, és ennek feltételeit megteremtő Mintagazdaság ötlete.

¹¹ A Magyarországi Szlovének Szövetségét a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségéből kilépett fiatal értelmiségiek csoportja hozta létre 1990 őszén abból a célból, hogy az a határon túli – magyarországi – szlovének saját érdekképviseleti szervezeteként működjön. A Magyarországi Szlovének Szövetsége koordinálja és finanszírozza a Rába-vidéken és Szombathelyen működő amatőr kulturális csoportok munkáját, támogatja a Budapesten és Szombathelyen tevékenykedő egyesületek, sport és tűzoltó egyesületek, valamint a mosonmagyaróvári szlovén közösség munkáját. Együttműködik a helyi kisebbségi önkormányzatokkal és az Országos Szlovén Önkormányzattal is.

¹² Az Európai Unió által létrehozott Natura 2000 egy olyan összefüggő európai ökológiai hálózat, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhely típusok, vadon élő állat- és növényfajok védelmében keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megővését és hozzájárul kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartásához, illetve helyreállításához.

3. A Mintagazdaság felépítése, szolgáltatásai, fejlesztési lehetőségei

A 24 hektáros Mintagazdaság központja ma egy 250 négyzetméter alapterületű, kétszintes épület, amelynek alsó szintjén egy húsfeldolgozó és több gyümölcsraktár kapott helyet, felső részében egy 45 fős étterem, tetőterében pedig vendégszobák találhatók (két darab négyfős apartman és egy kétágyas szoba fürdőszobával). A Mintagazdaságban állattartás, földművelés és gyümölcsstermesztés folyik jelenleg a turisztikai tevékenységen kívül, amely a helyi gasztronómiai hagyományokra támaszkodva alakítja ki kínálatát. A Mintagazdaság egyik fő célkitűzése, miszerint a helyi gazdákat érdekeltté kell tenni a termelésben, piacot biztosítva számukra, már most megvalósulni látszik. A Mintagazdaság elősegíti a Szövetség azon célkitűzésének megvalósulását is, hogy a Rába-vidék fejlesztésével hozzájáruljon annak lakosságmegetartó erejéhez.

A Mintagazdaság rendszeresen teret biztosít számos, a helyi szlovén kultúra és hagyomány ápolását szolgáló kulturális rendezvénynek, így hozzájárul a nemzetiségi közösség identitásának erősítéséhez.

A Mintagazdaság folyamatos fejlesztése a Szlovén Vidék Közhasznú Nonprofit Kft. feladata, amit határon átnyúló projektek segítségével old meg. A Mintagazdaság fejlesztését a Kft. több lépcsőben tervezi, a turizmus fejlesztésére az Interreg V-A Szlovénia-Magyarország Együttműködési Program (SI-HU) határon átnyúló projektek segítségével veszi igénybe.¹³ Az Interreg SI-HU Együttműködési Programot az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) az Európai Területi Együttműködés keretében támogatja. Az Európai Unió alapító szerződése értelmében az EU átfogó harmonikus fejlődésének előmozdítása érdekében úgy alakítja és folytatja tevékenységét, hogy az a gazdasági, társadalmi és területi kohézió erősítését eredményezze, különösen törekedve a különböző régiók fejlettségi szintje közötti egyenlőtlenségek és a legkedvezőtlenebb helyzetű régiók lemaradásának csökkentésére.¹⁴ E célkitűzés megvalósításának egyik eszköze az ERFA. Az ERFA célja mérsékelni és kiküszöbölni az Unió különböző régiói, területei között a gazdasági fejlettségben mutatkozó egyenlőtlenségeket, azaz erősíteni a gazdasági és társadalmi kohéziót azáltal, hogy támogatja a regionális gazdaságok fejlődését és strukturális alkalmazkodási képességét, a hanyatló ipari területek és a hátrányos helyzetű térségek szerkezetátalakítását, valamint a transznacionális és az interregionális együttműködést.¹⁵ A SI-HU program (Program) egy olyan együttműködési folyamat folytatása, amely a 90-es években indult háromoldalú és kétoldalú összetételekben.¹⁶ A Program során különféle pályázatok társfinanszírozása zajlik, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a régió olyan területté váljon, amely vonzó élethelyet, munkahelyet, befektetési lehetőséget biztosít úgy, hogy a helyi természeti és kulturális értékekre épít a turizmusban, ezen keresztül katalizálva a teljes térség fejlődését, másrészt pedig megcélozza a közös határtérségi problémák megoldását határon átnyúló együttműködés szintjén. A Program kiemelt célja, hogy a régiót társadalmi és környezetvédelmi szempontból fenntartható közös "zöldturizmus" régióvá alakítsa, amely színvonalas életperspektívát biztosít lakóinak nem csak a turisztikai mágnesnek számító településeken és azok vonzáskörzetében, hanem az azoktól távol eső, idegenforgalmi szempontból kevésbé fejlett vidéki térségekben is.¹⁷

¹³ <http://www.si-hu.eu/hu2/>

¹⁴ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 174. cikke. Egységes szerkezetbe foglalt változat: HL 2012 C 326. / <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN/>

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 1082/2006/EK rendelete (2006. július 5.) az európai területi együttműködési csoportosulásokról, 2. cikk

¹⁶ Ausztria – Szlovénia – Magyarország, Szlovénia – Magyarország – Horvátország és Szlovénia - Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Programok.

¹⁷ <http://www.si-hu.eu/hu2/download/Interreg-V-A-Szlovenia-Magyarország-Egyuttmukodesi-Program-2014-2020-tamogatasi-idoszak.pdf>

A Program alapfilozófiája, hogy a régió olyan területté váljon, amely vonzó élőhelyet, munkahelyet, befektetési lehetőséget biztosít úgy, hogy a helyi természeti és kulturális értékekre épít a turizmusban.¹⁸

A jelenleg kivitelezés alatt álló Green Exercise projekt („Aktív turisztikai termékek fejlesztése a szlovén-magyar határtérség kulturális és természeti öröksége ismertségének növelése érdekében”)¹⁹ segítségével a Mintagazdaság szolgáltatásainak bővítése zajlik: trekking és elektromos kerékpárok beszerzésére került sor, amelyek a megszálló vendégek rendelkezésére állnak. A több partner összefogásával megvalósuló program keretében a szlovén-magyar határ mentén meglévő kulturális- és természetturisztikai kínálat határon átnyúló, közös népszerűsítése a cél, kiegészítve azt az egészséges életmód, fenntartható, környezetbarát közlekedési módok (elsősorban a kerékpározás) fontosságának hangsúlyozásával. A partnerek rekreációs parkok létesítését tervezik a határ mindkét oldalán, kilenc helyszínen, ahol a következő témaköröket tervezik bemutatni: természeti környezet, védett természeti értékek, fenntartható gazdálkodás, közlekedés, egészséges életmód és mozgás. Ennek érdekében a meglévő kulturális és természetturisztikai elemeket és a projekt keretében tervezett fejlesztéseket összekapcsolják a jelzett kerékpáros és gyalogos túraútvonalak segítségével. A már meglévő látogatóhelyek szolgáltatásainak bővítésére, a természeti értékeket és népi hagyományokat bemutató attrakciófejlesztésre, továbbá szálláshely-fejlesztésre is sor fog kerülni. A projekt átfogó célja a látogatók által a térségben töltött idő növelése. A tervekben szerepel egy egységes szemléletű és módszertanú kerékpáros túravezető képzés is szlovén és magyar nyelven (így többek között nyelvi képzés, természeti értékek és kulturális örökséggel kapcsolatos ismeretek bővítése, a projekt keretében kijelölendő útvonalak közös megismerése).²⁰

¹⁸ A program jogi alapjai az alábbi uniós aktusok:

- Az Európai Parlament és a Tanács 1303/2013/EU (2013. december 17.) rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra, a Kohéziós Alapra, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések megállapításáról, az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1083/2006/EK (2006. július 11.) tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről, valamennyi módosításával együtt;

- Az Európai Parlament és a Tanács 1299/2013/EU (2013. december 17.) rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alap által az európai területi együttműködési célkitűzésnek nyújtott támogatásra vonatkozó egyedi rendelkezésekről, valamennyi módosításával együtt;

- Az Európai Bizottság 1301/2013/EU (2013. december 17.) rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alapról és a „Beruházás a növekedésbe és munkahelyteremtésbe” célkitűzésről szóló egyedi rendelkezésekről, valamint az 1080/2006/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről, valamennyi módosításával együtt;

- Az Európai Parlament és a Tanács 1082/2006/EK rendelete (2006. július 5.) az európai területi együttműködési csoportosulásokról;

- Az Európai Parlament és a Tanács 1302/2013/EU rendelete (2013. december 17.) az európai területi együttműködési csoportosulásról szóló 1082/2006/EK rendeletnek a csoportosulások létrehozásának és működésének egyértelművé tétele, egyszerűsítése és javítása tekintetében történő módosításáról;

- A CCI 2014TC16RFCB053 számú Interreg V-A Szlovénia-Magyarország Együttműködési Program, melyet az Európai Bizottság C (2015)6551 számú döntésével 2015. szeptember 18-án hagyott jóvá, minden módosításával együtt.

Magyar jogforrásként releváns a 126/2016. (VI. 7.) Korm. rendelet a 2014–2020 programozási időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alap és az Előcsatlakozási Támogatási Eszköz egyes, határon átnyúló együttműködési programjainak végrehajtásáról, a szlovén jogban pedig a Szlovén Köztársaság rendelete (2016. július 28.) az Európai Területi Együttműködési források felhasználásáról a 2014-2020-as programperiódusban (Uredba o izvajanju postopkov pri porabi sredstev evropskega teritorialnega sodelovanja v Republiki Sloveniji v programskem obdobju 2014–2020)

¹⁹ A Green Exercise projekt honlapján további információk érhetők el:

<http://www.orseginemzetipark.hu/hu/info/fejleszteseink/folyamatban-levo-projektek/green-exercise-aktiv-turisztikai-termekek-fejlesztese.html?blank=blind>

²⁰ Kovács Andrea ügyvezető igazgató (Szlovén Vidék közhasznú Kft.) írásbeli tájékoztatása alapján.

A most létesült, rendelkezésre álló kerékpárpark azért is nagyszerű lehetőség, mert a Rába-vidéken vezet keresztül az EURO VELO 13²¹, így a Mintagazdaságba érkező turisták akár kerékpárral is felfedezhetik a három ország turisztikai látványosságait, megismerve azok kulturális örökségét. Ugyanezen projekt keretében készült el egy kerti kiülő is kemencével, ahol a víz és áramvétel lehetősége is megoldott. A Mintagazdaságba érkező turistákat ma már egy zöld park várja, amely sportolási és kikapcsolódási lehetőséget biztosít a gyerekek és felnőttek számára egyaránt.

A Mintagazdaság soron következő projektje, a még elbírálás alatt álló Ethos Landprojekt. A program az etikus turizmusra épít az ún. 0 km alapelv alapján, megcélozva a helyi termelők bevonását. A projekt keretében legalább 10 új helyi termék regisztrációját tervezi a Mintagazdaság, amely nem valósulhat meg a helyi emberek bevonása és aktív közreműködése nélkül.

4. A Mintagazdaság program illeszkedése a megyei és regionális turizmusfejlesztési, illetve gazdaságfejlesztési programokhoz

Vas megye turisztikai koncepciója több fő irányt határoz meg, ezek közül a Mintagazdaság valamint a Szlovén Vidék Kft. által kivitelezett projektek alapvetően a szelíd turizmus fejlesztéséhez kapcsolódnak. Ugyanazon célok érdekében tevékenykednek a Rába-vidék területén, mint amit a megye határozott meg az egész területére. Tevékenységük eredményessége nagyban függ attól, hogy a Szlovén-Magyar Kisebbségi Vegyes Bizottság új ajánlása megvalósul-e, amivel a Rába-vidéket beemelnék Magyarország kiemelt turisztikai desztinációi közé úgy, hogy fejlesztési forrásokat is rendelnének mellé.

A szelíd turizmus környezettudatos gondolkodást igényel, mindig szem előtt tartja és előnyben részesíti a környezet- és természetvédelem ésszerű előírásait, a lakosság érdekeit, hiszen ez a helyieken túlmenően mindenki érdeke és a következő nemzedék joga. A szelíd turizmus filozófiája, hogy a turisztikai szervezeteknek és a turistáknak egyaránt társadalmi felelősségük van a környezeti kérdésekben, fejlesztése bölcs, hosszútávon gondolkodó irányítást és ellenőrzést igényel. Fontos az összhang az élet minden területén, így a környezetvédelemben is. Ennek megfelelően el kell érni, hogy a szabadidejükben üdülők, kirándulók úgy pihenjenek, frissüljenek fel és gyarapodjanak élményekben, hogy az még közvetetten se ártsanak a környezetnek. Ez csak akkor valósulhat meg, ha mind a szolgáltatók, mind pedig az utazók egyaránt környezettudatosan viselkednek. Szelíd turizmus alatt az öko- és a falusi turizmust²² értjük, de más megközelítésben ide soroljuk az ún. agro- és a slow-turizmust²³ résztvevőit is.

²¹ Az EuroVelo 13, vagyis az Iron Curtain Trail az EuroVelo nemzetközi kerékpárút hálózatának tizenharmadik vonala, amely Kirkenesből az egykori vasfüggöny mentén Bulgáriába tart.

²² Az ún. öko-porták olyan szálláshelyek, amelyek természetvédelmi értékek közelében fekszenek, a vendégfogadó felkészült a környék látnivalóinak a bemutatására. A szálláshely és környezete környezetbarát és hagyományőrző kialakítású, energia és víz-takarékos, hulladékát komposztálja és szelektív módon gyűjti. A vendégfogadók ragaszkodnak kulturális tradícióikhoz, őrzik a táji, termelési hagyományokat. Helyi élelmiszer és/vagy kézműves termékeik vannak, amelyeket szívesen mutatnak be vendégeiknek, kóstoltatják meg a helyi ízeket. A vendégfogadók ismerik a környék túraútvonalait, kulturális programjait, ezeket vendégeiknek is ajánlják. A falusi turizmus a szabadidőnek a megismerés szándékától motivált, rekreációs vagy egészségügyi rehabilitációs célú eltöltése falusi környezetben, a turizmus egy sajátos formája. A falusi turizmus az egyik legalkalmasabb módja annak, hogy a turista közvetlenül megismerhesse egy tájegység életét és kultúráját. / http://kornyeztudatoselet.hu/oko_hazak/okoporta-a-kornyeztbarat-vendegfogado/

²³ Slow turizmus: lassú, elmélyült pihenés, amely a helyi élmények befogadására koncentrál. Az agroturizmus a falusi turizmus mezőgazdasághoz kapcsolódó ág. / http://hvg.hu/plazs/20150527_Sarvar_a_slow_turizmus_otthona/

A szelíd turizmushoz a megyében nem kapcsolódnak nagy szálláskapacitású szolgáltatók, jellemzően a magán- és kisvállalkozások működtetik a turisztikai szolgáltatásaikat, amihez a Mintagazdaság program jól illeszkedik.

A szelíd turizmus és gazdaságfejlesztés kapcsolatáról elmondható, hogy az agroturizmus a vidék munkaerő- és humanerőforrás megtartásának fontos eszköze. A lovas- és a horgász turizmus, valamint a falusi vendégfogadás és egyéb szolgáltatások fejlesztése, működtetése és rendszerbe foglalása elősegíti azt a jövedelempótló tevékenységet, amely élhetőbb, fenntarthatóbb falvakat eredményez, és hozzájárul a hagyományok megőrzéséhez, illetve a tájszerkezet megmaradásához. Az agrárium felé megfogalmazott elvárás a magas minőségű élelmiszer-alapanyag előállítás, az egészséges környezet megteremtése, az egyedi biodiverzitás fenntartása, és a minél színvonalasabb, nyitottabb gazdálkodási módok alkalmazása, amely turisztikai terméké fejleszthető. Az ipari vállalkozások akkor tudják a turizmus érdekeit szolgálni, ha fejlesztéseik során megóvják az egészséges környezetet, minőségi termékeikkel a turizmus igényeit is szolgálják, és egyedi áru kínálatukkal hozzájárulnak a turisták költési hajlandóságának növekedéséhez. Az olyan beruházások, amelyek tájsebeket okoznak, túlzott hang- és zajkibocsájtással járnak, valamint szag- és fényszennyezéssel rontják a táj harmóniáját, nem szolgálják a turizmus érdekeit, így Vas megye turisztikailag fejlesztendő területein, tekintettel az egészségen és harmónián alapuló koncepcióra, feltétlenül kerülendők. A szolgáltatási szektorban elsődleges érték a turizmus számára a vendégek igényeit kielégítő, egészségérzetüket fokozó szolgáltatások láncokba szervezett működése. Az ágazattal szembeni elvárás, hogy a humán erőforrás fejlesztésével járuljon hozzá a vendégfogadás versenyképességének fokozásához.²⁴

5. A Mintagazdaság és a település kapcsolata

A Mintagazdaság program elindítása során Felsőszölnök Község Önkormányzata elvi támogatásáról biztosította a programot, és 3543 m³ alapterületű, rét művelési ágú külterületi ingatlan haszonbérbe adásáról döntött, ezzel is segítve a beruházás elindítását. A községi önkormányzat anyagi nehézségekkel küzd, ezért egyéb támogatást nem tudott adni, ugyanakkor pályázatot nyújtott be a külterületi helyi közutak fejlesztésére: a Mintagazdasághoz vezető út felújításának finanszírozására. A Mintagazdaság több helyi lakosnak is munkát biztosít, ezzel is segítve a fiatalok munkavállalását. A munkahelyteremtés mellett hozzájárul a helyi tájkép, a gondozott környezet megtartásához, amivel vonzóbbá teszi a települést nem csak a turizmus, de a már helyben lakó és a remények szerint újonnan betelepülő lakosság számára is. A Mintagazdaság turisztikai tevékenysége számottevően fellendítette a település idegenforgalmát, így a helyi adóbevételek is növekedésnek indultak, amelyek a települési önkormányzat forráshiányát csökkentik.

A nemzetközi kapcsolatok kiépítése, ápolása szempontjából a település fontos találkozóponttá vált a három ország határára épült Mintagazdaság közvetítésével, amit az is jelképez, hogy Magyarország, Szlovénia és Ausztria közjogi méltóságai is érdeklődést mutattak a terület és a kezdeményezés iránt. Itt kerül megrendezésre az ún. TOUR de RÓG²⁵, a rekreációs kerékpártúrával összekötött kerékpáros találkozó Szlovénia és Magyarország területén, ami nem csak a látogatókat vonzza, de a település hírért is növeli. Nagyon kedvelt program az Almafesztivál, és az éves szinten megvalósított legalább 6 műhelymunka, amit a gazdálkodás témájában tartanak gyerekek és felnőttek számára.

²⁴ Kovács Andrea ügyvezető igazgató (Szlovén Vidék közhasznú Kft.) írásbeli tájékoztatása alapján.

²⁵ A Raab-Órség-Goričko Hármashatár Natúrpark nevéből.

Az Ethos Land projekt pozitív elbírálása esetén a Mintagazdaság újabb képzési programok indítását tervezi a helyi kistermelők számára vállalkozói ismeretek és termékfejlesztés területén.

A magyarországi médiából jól ismert Gasztróangyal című műsor stábjában egy alkalommal szintén ellátogatott a Mintagazdaságba, amely elősegítette, hogy a turisztikai helyszín, és az arra jellemző helyi, speciális gasztronómia országos ismertségre tegyen szert.²⁶

6. A Mintagazdaság szerepe a helyi szlovén közösség megtartásában

A magyarországi szlovének jelenleg az egyetlen olyan őslakos népcsoport a Kárpát-medence nyugati részén, amely ma is a térségben él. Az előbbieken jeleztük, hogy a Mintagazdaságnak teret adó környezet, illetve a környező települések (Felsőszölnök, Apátistvánfalva, Alsószölnök, Kétvölgy, Orfalu, Szakonyfalu és Szentgotthárd) a hazai szlovének archaikus lakóhelye, illetve a nemzetiségi önszerveződés központja a mai napig. A Rábavidéken jelenleg háromezer körüli a szlovének létszáma, és további kétezren élnek még Szombathelyen, Mosonmagyaróváron, Budapesten, és a Somogy megyei Taranyban (somogyi szlovének). A hazánkban élő szlovének létszáma csökken, és a fiatalok körében a nemzetiségi identitás, az anyanyelvhasználat, valamint a szlovén kultúra és szokások továbbadása egyre nehezebb. A szlovén nemzetiségi szervezetek számára kihívás tehát a fiatalok és a felnövekvő új generáció visszavezetése a gyökerekhez, az anyanyelv és a kultúra elvesztésének megelőzése, de ugyanígy kihívást jelent a népesség elvándorlásának lassítása, megállítása is a térségben.

A Mintagazdaság létrejöttében a helyi szlovén nemzetiségi szervezeteknek, a Magyarországi Szlovének Szövetségének és az Országos Szlovén Önkormányzatnak a kezdetektől kiemelkedő szerepe volt, a legfontosabb koordinációs és érdekegyeztető feladatokat pedig a Szlovén Vidék Kft. végezte. A kivitelezés során több alkalommal is egyeztetésre került sor az érintett közösség képviselőivel, a projekt minden eleme összefügg ugyanis valamilyen formában az évszázadok óta itt élő szlovén lakosság történetével, hagyományaival. A Mintagazdaság a programjai, szolgáltatásai révén fontos színterévé vált a szlovén nemzetiség mindennapjainak. Az itt lebonyolított kulturális programokon minden generáció képviselteti magát, szerveznek kézműves és gasztronómiai műhelymunkákat is. A Mintagazdaságot rendszeresen látogatják óvodások, kisiskolások, de nagyon jó a kapcsolatuk a helyi fiatalokkal is. A takarmány betakarítása során a településen élő fiatalok azok, akiknek számítani lehet a segítségére, cserébe az Almalak közösségi része az év minden szakában a rendelkezésükre áll, ahol a saját programjaik szervezésére is lehetőségük nyílik. Hasonló együttműködést alakított ki a Mintagazdaság a helyi egyesületekkel is.

A rendezvények mindegyikének kifejezett célja az identitás és a nyelv megőrzése, a kultúra és a hagyományok ápolása. Az események kétnyelvűek, az előadók általában Szlovéniából érkeznek, amely résztvevők aktív nyelvhasználatát is elősegíti.

Közkedvelt rendezvény a „csíger fesztivál”, ahol a bortermelők kérésére a helyi borok és az asszonyok által sült pogácsák megmérettetése zajlik kulturális programmal egybekötve. Sokak által látogatott program a hagyományos disznóölés, amelyen meghívottként a település apraja-nagyja részt vesz. Fontos program a Hármas határra szervezett túra, amelynek célja a vidék természeti értékeinek a megismertetése. A helyi fiatalok egyik kedvenc programja a májusfa-állítás és kidöntés, amely az ún. „kitáncolással” egyúttal gazdag kulturális programot is jelent minden érdeklődő számára.

²⁶ Gasztróangyal Csörnyeföld és Vendvidék HD – 2017.05.06., <https://youtu.be/1YWnEnH8YL0>

Fejlődött és fejlődik az ott élő fiatalok szlovén nyelvű kommunikációs képessége, a rendezvényeken, programokon való aktív közreműködésüknek köszönhetően a nemzetiségi nyelvüket egyre biztosabban és bátrabban használják. A programok ahhoz is hozzájárulnak, hogy az érdeklődők közelebbről is megismerhessék a magyarországi szlovén nemzetiség kultúráját, hagyományait, és a műhelymunkák során olyan új tudás megszerzésére és elsajátítására van lehetőség, amely átültethető a mindennapi életbe is. A Mintagazdaság a környezetének gondozásával, a mezőgazdasági területek szakszerű művelésével és hasznosításával hozzájárul az évszázados szlovén mezőgazdasági kultúra, illetve a vidék szépségének megőrzéséhez is.

A Mintagazdaság országos turisztikai és marketingszerepe is egyre jelentősebb: működő intézményként rendszeresen megjelenhet a mértékadó szakmai, illetve hazai és nemzetközi turisztikai kiállításokon. A projekt országos szintű megismertetéséhez az elmúlt években Szlovénia magyarországi nagyköveteinek és főkonzuljainak, valamint az Országgyűlés szlovén nemzetiségi szószólójának tevékenysége is jelentősen hozzájárult.

Jól látható, hogy rendkívül széles azoknak a köre, akik számára sokat ad a Mintagazdaság: ide tartozik a hazai szlovén nemzetiségi közösség, különösen az itt élő tagjai, a hagyomány, identitáserősítés, nyelv megőrzése szempontjából, de hasznélvezői az anyaországból ide látogató szlovének és azok a nemzetiségi közösséghez egyébként nem tartozó turisták is, akik ezáltal jobban megismerhetik a hazai szlovén közösség kultúráját. Elmondható, hogy a Mintagazdaság program komplex hatásaként a szlovén közösség összetartozása erősödött a térségben, csakúgy, mint a szlovén nemzetiség országos, társadalmi szintű elismertsége.

7. A program fenntarthatóságának kérdései

A Mintagazdaság program bár folyamatosan bővül, fejlődik, és többnyire már képes önfenntartó módon működni, gazdasági nyereséget azonban egyelőre még nem termel. Tevékenységeinek jó része közhasznú, szervezőjük és kivitelezőjük a Szlovén Vidék Kft., amely az ott dolgozók szakmai tapasztalatára támaszkodva valósítja meg a pályázati forrásokból finanszírozott programokat. A projekt legnagyobb erőssége a vidékfejlesztésben játszott kiemelkedő szerepe, a kivételes lehetőségeket nyújtó környezeti, természeti adottságok értő felhasználása, valamint a szlovén nemzetiségi közösség összefogásának és együttműködésének erősítése. A program jól illeszkedik a megyei és a határon átnyúló turisztikai és területfejlesztési koncepciókhoz, így az ezekhez kapcsolódó pályázati források a Mintagazdaság számára is elérhetővé válnak, amelyek nagy segítséget jelentenek az elindulásban és az önálló lábra állás megteremtésében.

A szlovén-magyar határon átnyúló együttműködési programok végrehajtása során az Európai Unió kohéziós politikájának megvalósítására törekszenek. Az együttműködés célja a tagállamok gazdasági és társadalmi kohéziójának növelése, az Unió összehangolt, kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődésének ösztönzése, valamint a gazdasági, társadalmi és területi esélyegyenlőség elősegítése. A határon átnyúló hatással rendelkező pályázatok esetében fontos feltétel, hogy a projektpartnerek között legalább egy szlovén és egy magyar résztvevői is legyen, amelyet a Mintagazdaság projekt biztosítani tudott és tud. A sikeres megvalósítás további feltétele a pályázatok közös tervezése, végrehajtása, de a közös finanszírozás is.

A Mintagazdaság bővülését, fejlesztését az Interreg SI-HU határon átnyúló Együttműködési Program segítheti. Ezek társfinanszírozására az ERFA Európai Területi Együttműködés (ETE) célkitűzése keretében kerül sor, amely a 2014-2020-as programperiódusban a Szlovénia és Magyarország között zajló határon átnyúló együttműködések támogatja. Az Európai Területi Együttműködés (ETE) átfogó célkitűzése az Európai Unió egészének harmonikus gazdasági, társadalmi és területi fejlődését támogatja.

A határon átnyúló együttműködési programok (Cross-border Co-operation, az ún. CBC programok) célja a felismert közös problémák kezelése. Az Interreg SI-HU EP koncepcionális irányultsága ugyancsak szem előtt tartja az Európa 2020 stratégia célkitűzését, amelynek lényege az „intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés”. A programterületbe bevont régiókat érintő közös kihívások és közös beavatkozási szükségletek feltérképezése megtörtént annak érdekében, hogy lehetővé váljon a jobb társadalmi, gazdasági és területi kohézió elősegítése.

Természetesen a Mintagazdaság projekt is küzd számos nehézséggel: a géppark még fejlesztésre szorul, a kiszámíthatatlan időjárás (fagy, jég) miatt a gyümölcsstermesztés két éve veszteséges, az állatállomány még nem érte el a végleges létszámot. Ugyanakkor – a Mintagazdaság vezetőségének elmondása szerint – a turisztikai terület kitermeli a működésükhöz szükséges alapvető költségeket, és a felmerülő problémákat eddig a nemzetiségi, a helyi önkormányzat, illetve a regionális szervek összefogásával mindig sikerült megoldaniuk.

Problémát okoz ugyanakkor az is, hogy a Mintagazdaságot működtető szervezet eredményes tevékenysége jelenleg kizárólag Szlovénia támogatásán és jóindulatán múlik, a hazai nemzetiségi kiírásokra a szervezetnek korábban nem volt lehetősége pályázni.²⁷

A Mintagazdaság, mint turisztikai desztináció legnagyobb hiányossága a megfelelő minőségű út biztosítása. A szervezet 2017 januárjában a települési önkormányzattal közösen pályázott az út felújítására, előrelépés azonban ezen a téren egyelőre nem történt.

A Mintagazdaság fenntarthatóságának egyik pillére a határon átnyúló jellege, ami nem csak az anyaországi támogatásokban nyilvánul meg, de abban is, hogy a szlovén turisták számára is egyre kedveltebb úti cél lett. A szlovén turisztikai szolgáltatók ajánlásaikkal népszerűsítik a Mintagazdaságot, és a Szlovén Vidék Kft. valamennyi projektje során szlovén partnerekkel és intézményekkel dolgozik együtt.

III. A program alapjogi vonatkozásai

A Mintagazdaság projekt megvalósítása során a szlovén nemzetiségi közösség úgy gyakorolja nemzetiségi közösségi jogait, hogy közben a környezeti adottságok kiaknázásával hozzájárul a terület fejlesztéséhez, a táj, a jövő nemzedékek örökségének megóvásához. A projekt létrejöttének és működésének egyik alappillére az anyaországgal való kapcsolattartás és folyamatos együttműködés.

A Magyarországon élő nemzetiségek egyéni és közösségi jogainak védelme a rendszerváltozás idejére nyúlik vissza. A Magyar Köztársaság 2011. december 31-ig hatályban lévő Alkotmánya 68. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők. Eszerint az Alkotmány elismerte az ország területén élő nemzeti és etnikai kisebbségeket, számukra a tényleges jogegyenlőség biztosítása és a hátrányok kiegyenlítése céljából kisebbségi többletjogokat garantálva. A 68. § (2) bekezdés több ilyen jogot is nevesített, így a közéletben való kollektív részvételhez, a kisebbségi kultúra ápolásához, az anyanyelv használatához, az anyanyelvű oktatáshoz, a saját nyelven való névhasználathoz, valamint helyi és országos kisebbségi önkormányzatok létrehozásához való jogot. Az Alkotmány felhatalmazása alapján és annak rendelkezései végrehajtására született meg aztán a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: Nektv.).

²⁷ Kovács Andrea ügyvezető igazgató (Szlovén Vidék közhasznú Kft.) írásbeli tájékoztatása alapján.

Fontos megjegyezni, hogy a Nektv. egy európai szinten is kiemelkedő kisebbségvédelmi rendszer bázisát tette le, amelynek alapvonalai a mai napig meghatározzák a Magyarországon elismert nemzetiségi közösségek mindennapjait.

Az Alaptörvény 2012. január 1-ei hatálybalépése a fenti rendelkezések többségét átvette. Az új terminológia szerint már egységesen a nemzetiségeket nevesíti és e közösségek védelméről, illetve sajátos szerepéről szól, és az Alkotmányhoz hasonlóan államalkotó tényezőként, a politikai közösség részeként ismeri el a Magyarországon élő nemzetiségeket. Az Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdése rendelkezik arról, hogy minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalkozáshoz és megőrzéséhez.

A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz. Az Alaptörvény szabályait a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (a továbbiakban: Njt.) bontja ki, a Nektv. rendelkezéseit felváltva és részben áttemelve, illetve kiegészítve.

Az Njt. részleteiben is rendelkezik a Magyarországon élő nemzetiségeket megillető alapvető egyéni, és – a nemzetközi standardoktól eltérő módon – kollektív jogairól. A nemzetiségek közösségi jogai közé tartoznak:

- a nemzetiségi önazonosság megőrzése, ápolása, erősítése és átörökítése;
- történelmi hagyományaik, kultúrájuk, nyelvük ápolása és fejlesztése;
- rendezvényeik és ünnepeik zavartalan megtartása, építészeti, kulturális és vallási emlékeik, hagyományaik megőrzése, ápolása és átörökítése, jelképeik használata;
- országos nevelési, oktatási, kulturális, tudományos intézményhálózat létrehozása;
- az anyanyelvű vagy anyanyelvi nevelés, oktatás kezdeményezése;
- társadalmi szervezetek, helyi és országos önkormányzatok létrehozása;
- a közszolgálati médiumokban a nemzetiségi műsorok rendszeres készítésének és sugárzásának biztosítása;
- az országgyűlési képviselet.

A Magyarországon elismert nemzetiséghez tartozó személyek és nemzetiségi közösségek anyaországgal való kapcsolattartását ugyancsak az Njt. garantálja. Az Njt. 4. § (1) bekezdés b) pontja biztosítja a nemzetiségi közösségeknek és a nemzetiséghez tartozó személyeknek az óhazával való kapcsolattartáshoz való jogot, valamint a (2) bekezdés szabályozza a nemzetiséghez tartozó személy jogát arra vonatkozóan, hogy mind az óhazával és a nyelvnemzetek állami és közösségi intézményeivel, mind a más országban élő nemzetiségekkel kapcsolatot tartson. A fentiek alapján az Njt. egyéni és közösségi jogként is megfogalmazza a kapcsolattartáshoz való jogot. Említést érdemelnek a Magyarország és a szomszédos államok között létrejött kétoldalú egyezmények, amelyek mindegyike kölcsönösen biztosítja nemzetiségi közösségeik részére az anyaországgal való rendszeres kapcsolattartást.

A nemzetiségi kultúra ápolásához való jog mind egyéni, mind kollektív nemzetiségi jogként megjelenik az Njt. szabályai között. Az Njt. 12. § (1) bekezdés a) pontja biztosítja a nemzetiséghez tartozó személy egyéni jogát, történelmének, kultúrájának, hagyományainak megismeréséhez, ápolásához, gyarapításához, valamint továbbadásához. Hasonlóan rendelkezik az Njt. 17. § b) pontja, amely a nemzetiségi közösségek elidegeníthetetlen közösségi jogaként állapítja meg, a történelmi hagyományaik, a nyelv megőrzését és fejlesztését, tárgyi és szellemi kultúrájuk ápolását és gyarapítását.

Fontos eleme a nemzetiségi kultúrához való jognak az Njt. 20. §-a, melynek értelmében Magyarország – jogszabályainak keretei között – biztosítja a nemzetiségi közösségeknek rendezvényeik és ünnepeik zavartalan megtartásához, építészeti, kulturális, kegyeleti és vallási emlékeik, hagyományaik megőrzéséhez, ápolásához és átörökítéséhez, jelképeik használatához fűződő jogait. A kulturális öngazgatáshoz való jogot, illetve a nemzetiségek médiatartalom-szolgáltatással összefüggő jogait az Njt. további rendelkezései részleteiben is szabályozzák.

Az Alaptörvény VIII. cikk (2) bekezdése értelmében mindenkinek joga van szervezeteket létrehozni és szervezetekhez csatlakozni. A nemzetiségi közösségek közéletben való kollektív részvételének joga megvalósulhat civil szervezetek alapításával, működtetésével, ezt az önszerveződéshez való jogot garantálja az Njt. 14. §-a egyéni és kollektív jogként egyaránt.

A nemzetiségi közösségeket, önkormányzataik működését és feladatellátását, valamint a kulturális autonómia megvalósulásában közreműködő, szerteágazó intézményhálózatot az állam számos formában támogatja.

A jelen elvi állásfoglalás II. pontjában részletezettek szerint, a Mintagazdaság a szlovén nemzetiségi értékek, kultúra és identitás megőrzése mellett aktívan járul hozzá az osztársadalmi értékek megővéséhez, és a jövő generáció örökségének megőrzéséhez. Magyarország Alaptörvénye – az európai alkotmányok között is kiemelkedő módon – számos rendelkezésével elkötelezte magát a jövő nemzedékek érdekeinek védelme mellett. A Nemzeti Hitvallás a jövő nemzedékeket a elmúlt korok és a jelen magyarjaival együtt a magyar nemzet egységes részének tekinti, és hármuk szövetségének hangsúlyozásával egyfajta szimbolikus jogalanyiságot teremt a jövő nemzedékek számára is. A jövő nemzedékeinek érdekeit az Alaptörvény P) cikke külön is nevesíti, amely szerint: „[a] természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége”. A P) cikk (1) bekezdése az egészséges környezethez való alapvető jog intézményvédelmi garanciáinak olyan pillére, amely a természetes és épített környezet, a nemzet közös, természeti és a kulturális öröksége értékeinek védelmét, fenntartását és a jövő nemzedékek számára való megőrzését az állam és mindenki általános alkotmányos felelősségeként állapítja meg és Alaptörvényből fakadó kötelességévé teszi. Az Alaptörvény XXI. cikke szerint Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez, illetve a XX. cikk (1) bekezdése alapján mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez, továbbá a (2) bekezdés kimondja, hogy ezt a jogot Magyarország többek között a környezet védelmével valósítja meg.

A jövő nemzedékek védelme napjainkban kiemelt államcél, amelynek Magyarországon központi szereplője az alapvető jogok biztosa jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettese, vagyis a jövő nemzedékek szószólója. A biztoshelyettes feladata, hogy az Alaptörvény szellemiségével és értékrendjével összhangban, az érintett felek szerteágazó érdekeit és igényeit is figyelembe véve biztosítsa a jövő nemzedékek érdekeinek képviselőjét a figyelemfelhívás, felvilágosítás, meggyőzés, javaslattétel, véleményformálás, együttműködés eszközeivel. Jelentéseiben és elvi állásfoglalásaiban a modern környezet- és természetvédelem legújabb trendjei és gyakorlati irányvonalai is megismerhetőek, így kiemelten fontosak a hazai jogalkalmazás szempontjából.²⁸

²⁸ Bővebben lásd: <http://www.ajbh.hu/jnbh-hazai> és <http://www.ajbh.hu/jnbh-allasfoglalások>

IV. A program, mint adaptálható modell

A Mintagazdaság program jó példája annak, hogy egy őshonos, több évszázados múlttal rendelkező nemzetiségi közösség összefogással, a történelmi hagyományokra építve, a helyi adottságok felismerésével és kiaknázásával hogyan járul hozzá nem csak saját identitásának ápolásához, továbbéléséhez, de a nemzeti értékek megóvásához és a fenntartható fejlődés biztosításához is. A program adaptálható, amennyiben az adott közösség saját hagyományaira, kulturális gyökereire támaszkodva figyelembe veszi lehetőségeit, és az általa lakott terület környezeti és gazdasági adottságait. Egy hasonló Mintagazdaság létrehozása feltételezi a pontos helyzetelemzést és az adott közösség lehetőségeire szabott tervezést és kivitelezést. Számolni kell azzal is, hogy egy Mintagazdaság rentábilissá válása hosszú évek munkájának lehet a gyümölcse, így a kezdeti időszak finanszírozására, áthidalására pontos tervvel kell rendelkezni. A beruházás finanszírozása mellett ugyanolyan kihívás annak működtetése és turisztikai desztinációvá tétele is. Egy Mintagazdaság nem csak, mint önálló gazdálkodó egység működik, hanem mint a helyi termékek felvásárlója, kulturális és képzési rendezvények helyszíne is, figyelembe véve az adott nemzetiségi közösség igényeit is.

A program egyik kulcsa az anyaországgal való szoros együttműködés, és az Európai Unió határokon átívelő politikájához való kapcsolódás. Az Unió polgárainak több mint egyharmada Európa határ menti régióiban él. Ezek a határok közvetlen és közvetett hatást gyakorolnak az ott élőkre. Az Európai Területi Együttműködés, az Interreg programjai fontos szerepet játszanak a határok elválasztó jellegének leküzdésében és a határokon átnyúló együttműködés előmozdításában. A viszonylag kis költségvetésű Interreg projektek eddig már számos kézzelfogható eredményt nyújtottak a polgároknak a határokon áterjedő biztonság, a közlekedés, az oktatás, az energia, az egészségügy és a munkahelyteremtés területén egyaránt.

A 2014–2020 közötti időszakban ezek a programok több mint 10 milliárd eurót fognak a régiók közötti együttműködésre fordítani, amelyből a határ menti régióknak mintegy 6,6 milliárd euró jut. Mindez elősegíti a maximális határfok elérését és a beruházások hatékonyságának növelését.²⁹

Természetesen az Interreg nem kifejezetten a nemzeti kisebbségek támogatására fókuszál, de a régiók közötti, határon átnyúló, transznacionális együttműködés kifejezetten jó lehetőségeket nyújt az érintett országban élő nemzetiségek számára az anyaországgal való kapcsolattartás és kulturális önazonosságuk megerősítése terén.³⁰ Számos magyar vonatkozású jó példa létezik olyan határmenti Interreg együttműködésekre, amelyek a nemzetiségi közösségek fejlesztésére is figyelmet fordítottak.³¹ A FÜEN Kisebbségek Háza (House of Minorities) projekt szintén az Interreg program támogatásával valósult meg a német-dán határtérségben.³²

²⁹ http://ec.europa.eu/regional_policy/hu/newsroom/news/2015/09/cross-border-cooperation-in-the-european-union-an-opportunity-for-europe-s-border-regions

³⁰ Tamara Hoch Jovanovic: Europeanisation. In: Tove H. Malloy (ed.): *Minority Issues in Europe: Rights, Concepts, Policy*. Frank & Timme, 2013, 96. o.

³¹ Lásd pl. a Magyarország – Románia és Magyarország – Szerbia és Montenegró projekteket (HU-RO-SER 2004–2006), melyek célul tűzték ki egyebek mellett a nemzetiségek társadalmi problémáinak hatékony kezelését (http://www.alfoldinfo.hu/interreg/INTERREG_2008.pdf) vagy a a Common syndicate for the reinforcement of cross border newscast's cooperation (HURO/0801, 2009-2011) elnevezésű magyar-román projektet, melynek egyik célkitűzése a két országban élő nemzeti közösségek kultúrájának támogatása volt (http://www.huro-cbc.eu/hu/nyertes_projekt/25?month=2&year=2017&month=1&year=2017).

³² <https://www.fuen.org/key-topics/forum-of-the-european-minorities-house-of-minorities/house-of-minorities/>

Az Európai Parlament 2015-ben állásfoglalást tett közzé a kohéziós politikáról és a marginalizálódott közösségekről, amelyben felhívta a figyelmet a kohéziós politika potenciális szerepére a marginalizálódott (többek között nemzeti vagy etnikai kisebbségi) közösségek helyzetének javítását illetően.³³

Fentiek ellenére a határ menti területeken egyelőre jelentős gazdasági potenciál marad kihasználatlan, amelynek oka többnyire az információ, a bizalom és a kezdeményező hozzáállás hiánya, illetve a szomszédos országok közötti kommunikációs és együttműködési akadályok. Az Eurobarometer közelmúltban végzett „Az EU regionális politikájának ismertsége és véleménye a polgárok körében” felméréséből kiderült, hogy a polgárok csupán egyötöde (beleértve a nem határ menti területeken élő lakosokat is) számára ismert, hogy az EU regionális finanszírozási tevékenysége erre a területre is kiterjed. Az eredmények alapján megállapítható, hogy nagyobb hangsúlyt kell fektetni az Interreg programjainak népszerűsítésére.³⁴

Összefoglalóan elmondható tehát, hogy az Alaptörvény által garantált nemzetiségi közösségi jogok és az Európai Unió határokon átívelő programokat ösztönző politikája olyan keretlehetőségeket biztosít, amelyeken belül a területi adottságokat is figyelembe véve érdemes a hazánkban élő más nemzetiségi közösségeknek is olyan fenntartható modellekben gondolkodniuk, amelyek nem csak közösségi összetartozásukat, valamint az anyaországukkal fenntartott kapcsolatukat erősítik meg, de hozzájárulnak az adott térség fejlődéséhez is. Érdemes tehát minél szélesebb körű tájékoztatás és más eszközök útján is ösztönözni az uniós programok lehetőségeinek kiaknázását nemzeti és bilaterális szinten egyaránt.

Budapest, 2018. június 1.

Szalayné Sándor Erzsébet

a Magyarországon élő nemzetiségek
jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes

³³ Az Európai Parlament egyúttal hangsúlyozta, hogy feltétlenül biztosítani kell, hogy az uniós alapok soha, semmilyen módon ne járulhassanak hozzá a szegregációhoz, és felhívta a Bizottságot, hogy szorosan kövesse nyomon a hátrányos megkülönböztetés tilalma elvének tiszteletben tartását és a kapcsolódó jogszabályok betartását e körben is. [Európai Parlament: Jelentés a kohéziós politikáról és a marginalizálódott közösségekről. (2014/2247(INI)); A8-0314/2015]

³⁴ Uo.